

elmúlt életek töredékei

Rijekában nincs bolhapiac

Hú, de csúnya ez az emlékmű, mondom Mašanak, amikor Rijekában elhaladunk a monumentális posztamens mellett, melyet Raoul Goldoni szoc-realista domborművei díszítenek. A posztamens tetején diadalmas pózban hivalkodnak Vinko Matković „a szabadságért és a szebb jövőért” harcoló katonái, akik „hatalmasabbak, mint az élet”, és 1955-ben lettek imígyen a mennybe menesztve. Egyáltalán nem csúnya, mondja az én akkor húszéves Mašám, tők jó, fúzi hozzá nevetve.

A lányom jóindulatú iróniája a múlt iránt, melylyel nincs közvetlen érzelmi kapcsolata (csak az én történeteimen és emlékeimen keresztül), arról tanúskodik, hogy milyen bonyolult az irónia meg a nosztalgia, az irónia és az érzelmek viszonya.

„Ostalgie”, „Jugónosztalgia” – egy töről fakadnak.

Ezért ismerjük fel egymást mi, félig megreformált keletiek. Nyugati nosztalgia is van, csak kevésbé megtépett; békésen folydogál, van kontinuitása, az érzéstelenítés fokozatosan történik, s az ébredés kevésbé fájdalmas. A nosztalgia nem a múlt *időbe* kíván visszatérni, hiszen, ellentétben a térrel, az időbe *fizikailag* lehetetlen visszamenni; az elmúlt idő megragadhatatlan és visszahozhatatlan. A nosztalgia nem más, mint e szomorú igazságra való *reakció*.

A nosztalgia eszméje, jelentése és ereje úgy változik, ahogy a világ változik, amelyben élünk; folyamatosan módosul az, amit a „mi világunknak” érzékelünk, vagy ami valóban a mi világunk, s ezzel együtt a készségünk vagy a képtelenségünk egy ilyen világ elfogadására; állandóan hullámszik annak lehetősége vagy lehetetlensége, hogy hasunk a változásokra, melyek összhangba hozzák a szellemi és a fizikai létezését. Vajon a hatalmasok is nosztalgikusak? Igen – Kane polgár szörnyen nosztalgikus, folyton, napra nap nosztalgizik, de mit lehet itt tenni. *O, Rosebud, Rosebud.*

A nosztalgia érzelme jóval a tizenhetedik század előtt felüti a fejét, a „nosztalgia” szót azonban (a görög *nostos*-ból, ami hazatérést jelent, meg az *algos*-ból, aminek a jelentése fájdalom) 1688-ban kovácsolta Johannes Hofer svájci orvosanhallgató. Hofer az életveszélyes, olykor halálos hazavágyást, a súlyos melankólia egy válfaját óhajtott megfogalmazni. A gyógyulás lehetőségét Hofer az elhagyott földre való visszatérésben, olykor pusztán a visszatérés ígéréseben látta. A térbeli és nemzeti talajvesztés e „betegsége” olykor merev, megcsontosodott identitásformákat hív életre, melyek aztán nacionalizmussá, sovinizmussá, faszimussá vagy homofóbiává változnak át. Hát így...

Amikor 1995-től 1997-ig menekültként Kana-dában éltem, találkoztam megöregedett emigránsokkal a Független Horvát Állam korából. Mint

minden zárt és csak félig-meddig alkalmazkodott közösség, a haza „ elvesztését” ők is azzal pótolták, hogy „hazai” ételeket főztek, őrizték és ápolták a regionális, mára már avitt kultúrát és hagyományokat, ám ezek az emigránsok elkezdtek szembe-sülni saját álmaik számukra fájdalmas elsüllyedésével is. Az ő Független Horvát Államuk, melynek lehetséges feltámadása – amit a Jugoszlávia iránti hatvanéves *ressentiment* táplált – „tartotta őket életben”, mindörökké a föld alá süllyedt, tekintet nélkül a számos civilizálatlan, fasisztoid disznóságra, amit a rendszerváltó kormány művelt. Miközben ezek az öregek ereklyeként mutogatták nekem Pavelić beszédeinek karcos fölvételeit meg az ósdi, áporodott könyveket, melyek fölött eljárt az idő, elnéztem, mint fordul ellenük tulajdon nosztalgijuk, hogy löki ki őket nemcsak a fiktív, hanem a reális valóságukból is.

Ámde ennek a Független Horvát Állam iránti nosztalgianak semmi köze sincs a „jugónosztalgiahoz”, amiként a Harmadik Birodalom iránti nosztalgianak (márpedig van ilyen) sincs köze az „Ossi”-nosztalgiahoz. Némelyeknek, különösen az idősebbeknek, Jugoszlávia szétesése veszteséget jelentett, ám e veszteség okozta szomorúság valószínűleg inkább a szocializmus utópista-humanista víziójának szétbomlására vonatkozik, semmint *per se* az állam szétesésére.

A piacon vagy a kiállítóterekben meg-megjelennek a régi államok idejéből ránk maradt tárgyak, melyek aztán identitásjelképekké változnak át, fokozatosan kultikus és kommerciális értékre tesznek szert, ám ennek nem sok köze van a nosztalgiahoz. Ezek a tárgyak a megboldogult államok jelei és jelképei elleni kíméletlen, hisztérikus kampányra, az emberek „régi”, kollektív identitásának és társadalmi emlékezetüknek az eltörlésére adott reakciók. Az ilyen kampányok fokozzák az öncenzúrát s a xenofóbiát; az emberek – amúgy is félnék faj – szinte eszüket vesztik a kirekesztődéstől való rettegés miatt, ezért nagy garral elkezdik gyakorolni az új, retrograd hazaszeretetet. (Amikor Zdenka Vučković több mint negyven év után ismét elénekelte híres slágerét – „Apa, vegyél nekem autót / és *Jugovini!* babakocsi” –, a *Jugovini!* szót a *polivinil* helyettesítette be. Hasonló ostoba tünetekből annyi volt az ex-Jugoszlávia területén, hogy impozáns katalógust lehetne összeállítani belőlük.)

Kommerciálizált nosztalgia

A nosztalgia annál erősebb, minél gyöngébb az aktuális élet minősége; különböző korok ütköznek össze, s közben a múlt idealizálódik. Ezért a nosztalgia nem az, amit valamely *tárgyban* vélünk

föllelni, hanem az, amit akkor érzünk, amikor két időpillanat (a múlt és a jelen) szemtől szembe kerülnek egymással. (A *tárgyaknak* nincs se iróniájuk, se nosztalgijuk, az irónia meg a nosztalgia a *szubjektum reakciói* a valóságra.) E két pillanat között terülnek el az emlékezés és/vagy a feledés kisebb-nagyobb terei. E terek többségét egyik oldalon a gyerekkor, másik oldalon az érett kor határolja. Ezekben a terekben lebeg a nosztalgia. Amikor eltűnik az irónia, a nosztalgia megnövekszik. Egyesek szerint a nosztalgia gyakorlatilag alapvetően konzervatív érzelem, mert meg akarja tartani az életet olyannak, amilyen valaha volt, azaz olyannak, amilyennek a múltat *képzelik*. Ám az irónia köntösében a nosztalgia a jelen pillanat kritikája is lehet, kifejezheti a modern (posztmodern) világgal való elégedetlenséget. Az iróniában van *gondolat*, ami a nosztalgiaiból hiányzik. Az iróniában van *distancia*, ezzel szemben a nosztalgia a képzeletből táplálkozik. De a képzeletet is lehet ellenőrizni. Ezért az „egészséges” (és szükséges) nosztalgia szövete mindig át van szöve iróniával. Az ironikus nosztalgia rendelkezik az időbeli távolság *tudatával*, a csupasz nosztalgia ellenben nem rendelkezik ezzel.

A modern ember, mondja Starobinski, poszt-nosztalgikus pozícióban helyezkedik el. „A nosztalgiaát immár nem betegségnek, hanem reakciónak tartjuk; már nem a visszatérési vágyunkról beszélünk, hanem ellenkezőleg, arról, hogy képtelenek vagyunk alkalmazkodni.” A nosztalgia ereje éppenséggel a múlt visszahozhatatlanságában rejlik. Ezért a nosztalgia talán mégis inkább a jelen foglalkozik, semmint a múlttal. A nosztalgia Bahtyin „történelmi inverzió” elvének megfelelően működik: a jelenben megvalósulatlan eszményeket a múltba vetítjük. Ezért ha teljesen átadjuk magunkat a nosztalgianak, s elvetjük az iróniát mint annak ellenpárját, akkor a nosztalgia a szelektív emlékezet és a szelektív feledés vésőjével kivájt „arany pillanatok” sorozatává kristályosodik, melyet eltorzít a sóvárgás, időrendje pedig összekavarodik. Az ironikus nosztalgikus nem vágyik vissza a múltba, mert tudja, hogy a múlt, melynek tájain olykor sétálgat, öbönne van eltemetve, ez csakis az ő múltja, megismételhetetlenül személyes alkotása.

Manapság mind a tömegkultúra, mind az úgynevezett magas művészet a szó szoros értelmében a nosztalgia megszállottjai, ezt a megszállottságot pedig a médiumok táplálják. A „retro”: „in”. Retro a divatban, retro a zenében (az „örökzöld” dallamokat egyre inkább a fiatalok hallgatják), retro az italkban (Cocta), retro a játékszerekben (fakockák, rongybabák), és így tovább a retro-életbe,

DRNDIĆ, Daša
(Radics Viktória ford.)
Leica formátum
Nyitott
könyvműhely, 2010

Sonnenschein
Kalligram, 2010

Április Berlinben
Kalligram, 2013
(megjelenés előtt)

mely egyre elégedetlenebb önmagával, s így egyre görcsösebbé és korlátozottabbá válik – előreforduló testek, hátracsavart fejek, beszorult tüdő, béna végtagok. A technológiai fejlődésnek köszönhetően, mely gyors és fájdalommentes hozzáférést kínál az újrashasznosított műlthoz, a nosztalgianak már nem kell az individuális emlékezetre támaszkodnia és az elfojtott sóvárgásokat szövegeztetnie. A technológia, egyre inkább kommersziális célokból, manipulálja az emberi érzelmeket, köztük a nosztalgiát is. Kommercializált nosztalgiát termel, olyasféle hibridet, mely egyrészt olyan dolgok iránt ébreszt sóvárgást, melyeket el sem veszítettünk, másrészt egy olyan kor utáni szalonzenezés bányakódást ébreszt, melyet nem is tapasztaltunk meg, melyben nem is éltünk. Ma egyre több fiatal „emlékszik” arra az időre, amikor még nem is élt. A globalizációs ideológiák kulináris tudományának köszönhetően az autentikus, individuális múlt sokat reklámozott állatledellé változik át. A piac átveszi (ellopja) a saját emlékezet szerzői jogát.

A nosztalgiák különböznek, mivel személyes tapasztalatokra támaszkodnak, ezért a hatásuk valóságos epifánia lehet, ámde világszerte mégis egyazon elv szerint működnek: az emlékezet raktárából tárgyakat, szagokat, színeket és hangokat hívnak elő, melyek kultúráról kultúrára különböznek, és a kulturális, oktatási, gazdasági és politikai háttérünktől függenek. A kelet-németek érzelmesen emlékeznek vissza a Trabantra meg a Wartburgra, az ex-jugoszlávok pedig a Fityóra. Ezek a „Baby Hermes” írógépre emlékeznek, amazok a „Biser”-re, ezek a „General Electric” hatalmas frizsidereit idézik fel, amazok az „Obod” (Cetinje) tömzsi jégszekrényeit.

Tárgyak, szagok, színek és hangok az emlékezet raktárából

A nosztalgiával játszani kell. Izgalmas dolog olyan térben sétálni, ahol a játékoság nem okoz fájdalmat, mert az ilyen tér tele van fali fülkékkel, melyekben történetekkel teli skatulyák rejlenek.

Baš Čelik, voltaképpen *A csodatévő kard*, 1950. Baš Čelik gonosz és nagyhatalmú szellem volt (talán nem is szellem, hanem óriás), aki egy kútban élt, az emberek rettegtek tőle, és egyedül a csodatévő kard ölthette meg – a filmben végig erről a kardról van szó. A rettenthetetlen és bölcs Nebojša nekiindul felkutatni ezt a kardot, meg is találja, és sok bonyodalom után sikerült legyőznie a hatalmas, gonosz szörnyeteget. Ha valami horrorfilmbe botlok, ma is érzem magam alatt a hideg faülökét, a saját izzadt kezemet anyám kezében, és hallom magam, amint odakiáltom Nebojšának, hogy hol van a csodatévő kard. Azt mondják, ez a film „tündérmese”.

Kövirág, orosz film 1946-ból, Belgrádban láttam 1953-ban. Egyáltalán nem emlékszem a filmre. Arra emlékszem, hogy az öcsémmel „elszöktünk” hazulról a moziba, útközben idegen udvarokban szedtünk éretlen szilvát, és otthon aztán megbüntettek bennünket.

Ne fordulj bátra, fiam, 1956. Valamennyien sírtunk. A filmet többször megnéztük, az az érzésem, hogy folyton ezt a filmet néztük. És folyton itattuk az egereket. Tízévesek voltunk. Arra tanítottak bennünket, hogy a háború igazságtalan

és fájdalmas dolog. És hogy a hazáért „dicsőség halni”. Ma már lenne mit vitatkozni erről az eszméről.

Dorđe Marjanović énekelte a dalt a diákról, aki tejet hord ki (literes üvegekben), meg a „Néha nyolckor”-t. Később a „Marijanát” énekelte. A szeme alatt zacskók lógtak, talán a veséjével volt valami baj, talán mással.

Az ötvenes évek végén „mifelénk” megnyíltott valami áruházhoz hasonló üzlet. Földszintes, félkör alakú terem volt, melyben élelmiszert, írószereket, ruhaféléket és lábbelit, háztartási cikkeket árultak. A padlója csupasz beton. Eltűntek az olajos padlós kis boltok, melyeket rendületlenül síkáltak fekete firniszsel; többé nem zsákokból merték a cukrot, a lisztet, a rizst, a selyemcukorkát.

Az ötvenes években, úgyszólván a város közepén (Belgrádban), mezőkön és (mások) gyümölcsöseiben játszottunk, fára másztunk és üvöltve hintáztunk az ágakon, mint Tarzan. A tenyerünk tele volt hólyagokkal és bőrkeményedéssel. Cowboyocskát meg indiánocskát játszottunk, én indinán lány voltam, akit minden alkalommal megszábadított Slavko cowboy, aki szerelmes volt belém; csúzlival löttük a mezei egereket. Azok közé tartoztam az utcában, akik elég jók voltak golyózásban. Az első, formátlan golyókat úgy „sütöttük”, a hüvelyk- és a mutatóujjunk közt gyúrva a sárgásféhér agyagot. Aztán bejöttek a „vasgolyók”, s végül a varázslatos üveggolyók, kisebbek, nagyobbak, színes „szemmel” a közepükön. Játszottunk még bújócskát, partizánosdit és németesdit, 1-2-3-at, zálogocskát... Mindannyiunknak volt nyila és íja. *Happy days?* Yes.

Az első osztályban (1953) füzet helyett fekete táblát kaptunk, erre írtunk krétával. Rongylabdával labdázunk. Az ötvenes évek közepén kaptam Amerikából egy nagy, tarka labdát. Marko azonnal fölrufta a szomszéd ház tetejére, és a labda ott is maradt – lyukasan. Viseltesnek tűnő, lekvárral leflekkezett ruhát is kaptunk Amerikából, nehogy a vámosok konfiskálják. Telente sötétedésig szánkáltunk a mezőkön, amíg teljesen át nem fagyunk és át nem nedvesedtünk.

Akiknek volt fürdőszobájuk, a kád fölé szerelt magas „bojlerekben” melegítették fával a vizet. Akiknek nem volt, bádogteknőben fürödtek a konyhában, szombaton. Csak a vasárnap volt munkaszüneti nap. A ruhaneműt meg a testünket is „Albus” szappannal mostuk, a maribori „Zlatorog” gyár teljes gőzzel termelt. „Szagos szappanért” Triesztbe kellett menni. Triesztben elloptuk a hamutartókat a kávéházakból. A hajunkat gyakran tojással mostuk és ecettel öblítettük. A férfiak rendszeresen és kitartóan kenték a hajukat dióolajjal, hogy fényes legyen. Gyakran fésülködtek a nyilvánosság előtt, jobbra hátrafésülték a hajukat. Sokuknak kis fekete műanyag fésű kandikált ki a bal felső zsebéből. Az ajakpirosítót „baiser”-nek nevezték, mert csókolózás közben nem kopott le.

„O-DA”-t ettünk, búzadarát tejjel és csokoládéval, „Tiko” pudingot, a bevált „Knajp” malátakávéval, „Zvijezda” olajjal főztünk, hogy „egészséges legyen az egész család”, lapos üvegből ittuk a slicovicát, a szarajevói „Bosnaplod” termékét vagy a „Badel”-ét, melynek címkéjén szürke macska dorombolt masnival a nyakán. A reklámok azt

ajánlották, hogy mindenki hordjon „Astra” lábbelit, amit a „F. Gorjup” üzemben gyártanak Zágrábban, a Nova ves 11 alatt. A bosznia-hercegovinai „Šik” textilgyár, melynek Szarajevóban volt az irodája a Tito marsall u. 61-ben, tel. 33-12, különféle selyemből, pamutból és gyapjúból készült alsóneművel látta el a jugoszláv kereskedelmi hálózatot.

S ekkor feltűnt a háziasszony büszkesége: a zágrábi edénygyár zománczott edényei, melyek védjegye egy háromszögbe zárt kiselefánt volt. Nemrég a pincében megtaláltam azt a bordó bödönt, melyben valaha a sütni-főzni és kenyérre kenni való disznósírt tároltuk. Megmostam, átkentem színtelen lakkal, és beleültem egy pálmát. A kiselefánt törődött.

A hatvanas években a buggyos ujj, a balerina cipő, a lófarok meg a széles szoknya volt a divat. A szoknya alatt eleinte keményített alsószoknyát hordtunk legalább három sor fodorral (úgy festettünk, mint a tót asszonyok), később nejlonszoknyát, amit szintén Triesztben vásároltunk, de ezek gyorsan megsárgultak. Úgy éreztem, hogy mindenkinek van orkánkabátja, csak nekem nincs. Amikor már elég felnőtt voltam ahhoz, hogy vegyek magamnak egyet, az orkánkabát kiment a divatból. Kiment a divatból a világos nejlonharisnya is, és divatba jött az olyan nejlonharisnya, melyben napbarnítottnak látszott a lábunk, csak hogy ezt nem lehetett kapni. Ezért a világos nejlonharisnyát forró orosz teában vagy hipermangánban mostuk, amitől viszont hamarosan szétmállott és bolondul szaladt rajta a szem. De a kis, sötét trafikkokban, melyek fészkerhez hasonlítottak, ott ültek a szemfelszedő asszonyok, akik különleges tüvel fölszedték a leszaladt szemeket, ha pedig nem szemeket szedtek, akkor gombokat húztak át a hozott textilanyaggal.

Aztán elkezdtünk titokban cigarettázni. A cigarettát darabszámba árulták. Ha ötöt-hatot vett az ember, az eladó újságpapír-szalaggal tekerte körül. A rovinji dohánygyár termékei már akkor is a legjobbnak számítottak.

Hordozható emlékek

Azt mondja a barátnőm, ne csak a régi dolgokról írj, a fiatalabb nemzedékek azokat már nem tudják elképzelni. Dehogynem, válaszoltam, csak másként. A *saját* múltjukat fogják beleképzelni, nem az enyémet. Elképzelnek egy múltat, amit majd az ő gyerekeik fognak „elfeledni” a saját eltűnt idejük nyomába eredve, melyet nem biztos, hogy elő tudnak majd ásni. A tárgyak eltűnnek. Lassan, csöndben a bolhapiacokról is eltűnnek életünk tárgyi bizonyítékai.

Rijekában nincs bolhapiac. Rijekában új holmit szeretnek vásárolni az emberek, a bolhapiacok pedig játékos nosztalgiát sugalmaznak: a bolhapiacon néhány garasért beszerezhető a múlt felrepedezett, elrongyolódott csomagolásban, a viseltes tegnap maradványai, hordozható emlékek (a sajátjaink és másokéi), melyeket a hónapok alatt haza tudunk vinni és otthon kibontani belőlük az elmúlt életek töredékeit. Sziporkáit.

A Karl-Marx-Allee-től délre, a Friedrichshainon, mely nemrég még szürke munkásnegyed volt, feltűnt egy kis parkosított tér, telis-tele az utcára is kiterjeszkedő kávézókkal – a Boxhagener Platz.

A rögtönzött pultokon meg a földön, poros ponyván, zsíros kartondobozokban, mindenütt a szocializmus felhalmozott és szerteszórt, eldobott ereklyéi hevernek. A „vörös terror” fekete lyukába való belemerítkezés, behajózás ma már nem okoz gondot és nem jár veszéllyel. Láttam három romos épületet, melyek betört ablakabláiból a nyolcvanas évek Kelet-Berlinjének felszabadult és mosolygós jó szellemei kandikáltak ki, akár a tarka papírsárkányok. A Boxhagener Platz (egyáltalán a volt Kelet-Berlin) épületeinek nagy részét már alávetették annak a műtétnak, ráncatlanító eljárásnak, mely eltüntet róluk „az idő hegeit”; az ilyen épületek nem érdekesek, ezek unalmas házak, nyomok, emlékek, emlékezés híján valók, lobotomizált épületrobotok, halottak, melyek azt várják, hogy új életek és új történetek essenek meg velük. Amikor a hallgatóknak Beckett *Krapp utolsó szalagja* című darabjáról beszélek, mindig megmutatom nekik a régi magnetofonok fényképeit, s ők csodálkoznak. Már azt sem tudják, hogy néz ki egy írógép, és azt sem, hogy mennyi energia kell

a hosszabb gépeléshez. A 45-ös fordulatszámú bakelit hanglemezekre azt mondják, hogy ezek fekete CD-k.

Monogramos ezüstneműk, menórák, kristálypoharak, könyvek

A berlini bolhapiacokon azonban még régebbi múltba is el lehet hajózni, akár hetven évvel ezelőttre. 1941 februárjától 1945 áprilisáig Németország minden nagyobb városában nyilvános aukciókat tartottak, melyeken a zsidó tulajdon került kalapács alá. A javak a Reich megszállt területeiről származtak. Mindent, amit az Auschwitzba deportált kelet-európai zsidók 72 000 lakásában találtak, tehervonatokba dobálták, és a holmit szétküldték az egész Németországban: Essenbe 1928 vagon áru érkezett, Kölnbe 1457, Rostockba 1023, Hamburgba 2699, és így tovább. Az aukciókat a napilapokban hirdették meg, és megannyi látogatót vonzottak. A kölni vásárcsarnok vagy a düsseldorfi vágóhíd például túl kicsinek bizonyult ahhoz, hogy befogadjon minden érdeklődőt.

Úgy tartják, hogy a háború végéig minden harmadik német háztartásban volt legalább egy lopott holmi. Ezért található ma a bolhapiacokon monogramos ezüstneműk, menórák, kristálypoharak, könyvek. Ezek a tárgyak, melyek közül sok többször is gazdát cserélt, selejtáruvá váltak, melyeknek máshol nincs helyük, csak a külvárosi életek szemétdombján. Mégis, ezek a tárgyak, ezek a lopott holmik még mindig költözködnek házról házra Európa-szerte (vagy talán még távolabb is), amiként eredeti gazdáik kísértetei is ott lebegnek életeink fölött; néha, anélkül hogy tudnánk, behúzódnak az álmainkba. Így aztán minden új tulajdonos úgyszólván büntelen bűnös, aki könnyíteni szeretne a lelkiismeretén.

(regényrészlet)

RADICS VIKTÓRIA FORDÍTÁSA

Mile Stojic

Mást énekeltek akkoriban

*Tizennyolc évvel ezelőtt szentestére
N-től egy lemezt kaptam, Chopin for young lover
Prelúdium, Asz-dúr polonéz, Notturmo
Már nem emlékszem minden dallam nevére
Mert a legszebb dallam nekem azon a karácsonyon
N. teste volt*

*Már nem emlékszem, mondom
mert mást énekeltek akkoriban
Világunkat ma halottak lakják
Meg akik, mint én, úgy tesznek, mint akik élnek*

*N. valahol a kanadai pusztaságban van ma
és a teste még rezge és fiatal
mint minden a melankólia függőnye mögött
Az én testem öreg és fáradt és a kezem rezge
és részeg vagyok és magányos e decemberi reggelen
míg a századfordulóról beszélnek arra gondolok keserűen
Mindez nem fontos már, mindez – Chopin meg N. meg én –
az elmúlt századokhoz tartozik immár*

[*Druge su se pjesme onda pjevale, Prognane elegije, 220.*]

Felejtsetek el minket

*Míg trombita jajong és pozan
Morzsállik az aranyozás, a mész
És gyöngéd harmat hull a pirosló
Tetőkre, felejtsetek el minket*

*Míg elragadó beinei nimfák
Táncolnak a folyópartokon
És ifjú pásztorok furulyaszóval
Dicsérik a gyönyörű loreleit*

*Tekintsetek el tőlünk, mint számoláskor a tizedektől
Felejtsetek el, mint bőröndben talált idegen
Aprópénzt egy messzi országból, abová
Nem akartok visszatérni többé*

*Összeállna megint a világ
Mi vagyunk egyetlen akadály
Wagnert visszhangozza jeruzsálem
Felejtsetek el minket*

[*Zaboravite nas, Prognane elegije, 223.*]

Ifjúkorom lányai

*Ifjúkorom lányai, nauszikaák
Ifjúkorom lányai, diánák, danaék, loliták
még csak negyven évesek, de már szürke a hajuk, barázdált
a bomlokuk, rancos a kezük
és „varrógép mellett ladylike”
Sokan megcsúnyultak, elfelejtették a szerelmet
mint egy idegen nyelvet*

*Ifjúkorom lányai, ruták és sulamkák,
Ifjúkorom lányai, tengerpart tünderei
nagy üres szemekkel
Kísírták már minden könnyüket
Hiütlenségre teremtettek, eszterek és judítok nővérei
Minden hiütlenségüket elpazarolták
az óvóhelyeken, a pincékben, a kenyérsorokban
minden bűnös gondolatukat halottaknak adták*

*Néha elmenőben rám mosolyognak
de inkább gondoskodón, mint anyja oktalan gyereke
Mikor kávé mellett az elszalasztott alkalmakat említem nekik
azt mondják: elmentél, és téged ez érdekel. Nem tudod, milyen
mikor mindenbe beletörődik az ember
Mikor a tél megszüli gyermekét*

*Álmomban néha súlyos bajukba túrok
Büszke feneküket érintem seyhemsuhogással
Kis mellüket gyengéden tenyerembe rejtem
és arra gondolok: istenem, tíz év és mind halottak lesznek*

*Ifjúkorom istennői gyorsan kibálnak
háborútól, éhségtől, könnyektől elgyötörten
pénelopék a koldus nélkül, kibunyt mosolyú menyecskék
A gyönyör hajdani bozzáférhetetlen és titokzatos kútjai
antigonék, akik az úrt szólongatják, a reménytelen úrt
a visszhangtalan úrt*

[*Djevojke moje mladosti, Prognane elegije, 216.*]